VIZIBILITATEA TRADUCĂTORULUI LITERAR ÎNTR-UN SECOL DE TRADUCERI ÎN ROMÂNIA / LE TRADUCTEUR LITTÉRAIRE ET SA VISIBILITÉ DANS UN SIÈCLE DE TRADUCTIONS EN ROUMANIE

Raluca-Nicoleta BALAȚCHI[1]

Rezumat : Articolul nostru are ca obiectiv o discuţie critică asupra conceptului de vizibilitate a traducătorului şi o prezentare a particularităţilor acestei problematici în contextul culturii române, văzută drept o cultură de receptare a literaturii franceze, de-a lungul unui secol (1918-2018). Studiul este fondat pe exemple de traducători români ai unei serii de opere reprezentative ale literaturii franceze traduse în română în această perioadă. Strategiile textuale şi paratextuale ale traducătorilor şi editorilor sunt prezentate şi evaluate în relaţie cu problematica vocii traducătorului şi a vizibilităţii sale, în plină evoluţie în decursul unui secol, şi în stânsă legătură cu dezvoltarea traductologiei în România.

Cuvinte-cheie : traducere literară, literatură franceză, vocea traducătorului, vizibilitatea traducătorului, cultura română

Résumé : Notre article a pour objectif une discussion critique du concept de visibilité du traducteur littéraire et une présentation des particularités de cette problématique dans le contexte de la culture roumaine, vue comme culture de réception de la littérature française le long d'un siècle (1918-2018). L'étude est fondée sur des exemples de traducteurs roumains d'une série d'œuvres représentatives de la littérature française traduite en roumain pendant cette période. Les stratégies textuelles et paratextuelles des traducteurs et des éditeurs sont présentées et évaluées en relation avec la problématique de la voix du traducteur et de sa visibilité, en évolution le long d'un siècle, et étroitement liée au développement de la traductologie en Roumanie.

Mots-clés : traduction littéraire, littérature française, voix du traducteur, visibilité du traducteur, culture roumaine

Vizibilitatea traducătorului : repere terminologice şi perspective teoretice în traductologia europeană şi americană

Numeroasele discipline aferente câmpului interdisciplinar al traductologiei, ştiinţă centrată pe procesul şi produsul traducerii, despre care putem spune că are o existenţă de sine stătătoare în rândul ştiinţelor umaniste din a doua jumătate a secolului al XX-lea în Europa şi spre finalul aceluiaşi secol în România, au pus în evidenţă în ultimii ani importanţa axării cercetării pe agentul uman care stă la baza traducerii: sintagme ca *vocea/ vizibilitatea*

[1] Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, raluka2@yahoo.fr.

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

traducătorului sunt practic consacrate la ora actuală, funcţionând deja ca veritabile concepte şi noţiuni-cheie în modele considerate de majoritatea specialiştilor ca fiind reprezentative pentru critica, istoria şi sociologia traducerii.

Traductologia anilor '90 este profund marcată de apariţia unor studii menite să evidenţieze importanţa locului traducătorului în procesul traductiv şi care apar, în mod foarte interesant, aproape simultan, sau la distanţă foarte mică. Devine evident că, deşi în mod tradiţional invizibil, traducătorul nu poate fi ignorat în analiza traducerilor; în plus, strategiile editoriale promovează din ce în ce mai mult figura acestuia, traducătorul devenind o prezenţă explicită la nivelul textului şi paratextului. Normele traducerii, aşa cum sunt ele reflectate implicit, la nivelul textului, de opţiunile traducătorilor, dar şi explicit, în diverse texte de ordin teoretic ce emană de la traducătorii înşişi, par de asemenea să răspundă noii viziuni asupra unui traducător care trebuie să fie vizibil şi prezent, să îşi justifice strategiile, să explice o anumită poziţie vis-à-vis de originalul redat în traducere, să formuleze eventual un proiect de traducere.

Amintim aici modelul deja clasic de critică a traducerilor propus de Antoine Berman în *Pour une critique des traductions : John Donne* din 1995 care îi acordă traducătorului un loc central ; a treia din cele şase etape ale criticii traducerii este dedicată figurii traducătorului, orice traductolog având obligaţia să meargă pe urmele traducătorului, care *nu mai poate rămâne acel perfect necunoscut*, aşa cum se întâmplă în cea mai mare parte în prezentarea dar şi în analiza traducerilor. Poziţia, profilul şi orizontul traducătorului devin obiective de cercetare indispensabile unei critici pertinente a traducerilor şi, totodată, concepte frecvent folosite în traductologia dedicată analizei traducerilor literare.

Anul 1995 în care apare lucrarea lui Berman este marcat de două alte apariţii importante : Jean Delisle reconstituie, alături de colaboratorii săi, în *Les traducteurs dans l'histoire* parcursul pasionant al locului şi rolului traducătorului în diverse societăţi şi momente ale istoriei umanităţii, de la crearea alfabetelor, la construirea unei limbi şi a unei literaturi naţionale sau la dezvoltarea domeniilor cunoaşterii.

Printre numeroasele istorii ale traducerilor, o serie importantă de lucrări de referinţă leagă explicit, încă de la nivelul titlului, perspectiva diacronică de figura traducătorului. Michel Ballard îşi sub-intitulează monumentala lucrare de istorie a traducerilor din 1992, trasată de la Cicero la Walter Benjamin *Traducteurs, traductions, réflexions*, anunţând astfel o schimbare completă de perspectivă în abordarea diacronică a traducerilor : ceea ce interesează mai întâi este artizanul traducerii şi nu produsul finit al muncii acesteia.

Numele lui Lawrence Venuti este de obicei legat de binecunoscutul titlu al istoriei traducerii pe care o propune în 1995, *The Translator's Invisibility*, probabil unul dintre cele mai des citate în traductologia ultimelor decenii, specialistul pledând pentru o schimbare a concepţiei generale asupra rolului

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

traducătorului în actul traducerii dar şi pentru o angajare a traducătorului în mediul cultural şi intelecual, în receptarea traducerilor în cultura ţintă pentru care traduce. Originalitatea abordării lui Venuti constă, aşa cum rezultă din titlu şi din organizarea internă a lucrării, tocmai în faptul că, din punctul său de vedere, cheia istoriei traducerii ar sta exact în *invizibilitatea* traducătorului, acceptată şi asumată de veacuri. Vorbim de un statut al traducătorului care se explică, potrivit lui Venuti, prin valorizarea excesivă a unui stil traductiv ce disimulează cu orice preţ caracterul de traducere al textului şi prin normele de lectură critică a textelor traduse (pentru conceptul de *lectură critică* a se vedea Constantinescu, 2017: 13), inclusiv la nivelul ecourilor din mass-media. Or, ceea ce Venuti demonstrează foarte convingător pe baza unui corpus de traduceri în limba engleză din spaţiul britanic şi american ni se pare că poate fi aplicat şi la nivelul normelor de traducere care au definit traducerea literară în România cel puţin până în anii 80-90, când dezvoltarea traductologiei a permis o schimbare de perspectivă la nivel teoretic şi practic.

Într-un articol relativ recent, apărut în 2009 în revista *Hermes*, Anthony Pym pleda pentru umanizarea studiilor de istorie a traducerilor, impunând ca principiu de analiză studiul traducătorilor înaintea studiului textelor; avantajul major al acestui principiu ar fi depăşirea unei opoziţii prea des invocate în teorie şi prea puţin ilustrată de practică: text sau limbă sursă/vs/ text sau limbă ţintă. O astfel de abordare ar permite, în viziunea aceluiaşi sociolog al traducerii, şi lărgirea perspectivelor asupra problemelor de subiectivitate şi comunicare în şi prin traducere[2].

La nivel strict conceptual, menţionăm, printre numeroasele publicaţii care au lansat provocarea teoretizării locului traducătorului în traducere revista *Target* care publică în 1996 două articole ce teoretizează conceptul de *voce a traducătorului* : este vorba de studiul Giuliannei Schiavi şi al lui Theo Hermans, care urmăresc emergenţa vocii traducătorului atât la nivelul textului cât şi al paratextului. Aceasta este considerată ca fiind parţial dependentă de cea a autorului, parţial autonomă. Conform lui Schiavi, textul tradus este un spaţiu în care intră entităţi noi, prezenţa discursivă a traducătorului îmbrăcând forme variate. Traducătorii construiesc adesea cu cititorul implicit al traducerii o relaţie specială, prin strategii specifice cum ar fi : schimbările de registru, introducerea unor mărci orale inexistente în textul original.

[2] Nu este lipsit de importanţă să amintim faptul că Pym sugerează studierea nu doar a datelor strict biografice ci şi a celor de ordin discursiv, având în vedere că numeroşi traducători sunt la rândul lor autori, editori, se exprimă în paratexte, în memorii, etc. Din acest punct de vedere, istoria traducerii literare în limba română poate îmbogăţi istoria traducerii în general cu numeroase exemple de scriitori-traducători sau scriitori cu un interesant parcurs editorial.

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

Conceptele legate de figura traducătorului : *vizibilitatea* (Venuti), *vocea* (Hermans/ Schiavi), *profilul*, *poziția*, *orizontul* (Berman), dar şi, din zona literaturii pentru copii în traducere *audibilitatea* (O'Sullivan) sunt adesea studiate în legătură cu fenomene ca retraducerea (considerându-se că traducătorul unei noi traduceri a unui text deja existent într-o cultură ţintă este mai prezent decât traducătorul primei traduceri) dar şi cu genul textului tradus: există studii care arată că, în traducerea literaturii pentru copii, traducătorul are tendinţa să se facă mai des auzit, la nivelul textului, prin intervenţii de diverse naturi, faţă de traducătorul de literatură generală; în schimb, retraducerea unei capodopere din literatura universală este adesea un prilej pentru traducător de a se afirma la nivelul paratextului: prefaţa, notele, textul copertei patru sunt tot atâtea spaţii pe care traducătorul le ocupă.

Evoluţia vizibilităţii traducătorului de literatură în România şi dezvoltarea traductologiei româneşti

Având rădăcini în analizele şi teoretizările propuse chiar de traducători, fie în paratexte fie în texte teoretice realizate separat de traduceri, traductologia românească se dezvoltă ca disciplină independentă începând cu deceniile 8-9 ale secolului al XX-lea. Ea este strâns legată de activitatea unor traducători-traductologi de renume dar şi de apariţia unor periodice ştiinţifice care au promovat constant traducerea ca obiect de studiu, în paralel cu introducerea acesteia ca filieră importantă pentru formarea specialiştilor de limbi străine în cadrul programelor de studii de licenţă, masterat şi ulterior de doctorat ale principalelor universităţi româneşti.

Aşa cum era el trasat la începutul anilor '80 de Gelu Ionescu, *orizontul traducerii* era dificil de conturat, având în vedere precaritatea informaţiilor de istorie a traducerii dar şi statutul traducătorului literar, a cărui muncă, în lipsa unor studii sistematice, rămânea în permanenţă în umbră. Lucrarea deschide însă direcţii esenţiale de cercetare pentru traductologia românească, printre care cea a vizibilităţii traducătorului.

Astfel, diverse publicaţii de specialitate şi manifestări ştiinţifice aduc, în primul deceniu al secolului al XXI-lea, problematica vizibilităţii sau mai larg a statutului traducătorului în atenţia specialiştilor : binecunoscutul *Repertoriu* al *traducătorilor de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea)* al Georgianei Lungu Badea, numere din periodice de specialitate dedicate traducătorului (*Atelier de traduction*), diverse teze de doctorat, studii şi monografii ilustrează, prin interesante cercetări de istorie şi critică a traducerilor, centralitatea „polului" traducătorului.

Instrumente de lucru deosebit de valoroase pentru traductologul român preocupat de istoria dar şi de sociologia traducerii, precum *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România. De la origini şi până în 1989* apărut în 2005 şi

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România 1990–2000, apărut în 2017 permit o viziune de ansamblu asupra fenomenului traducerii literare, atât fragmentare cât şi integrale. Numele traducătorului dar şi al celui care se ocupă de o nouă traducere (retraducere, în termeni strict traductologici) sunt clar menţionate, iar acest aspect este considerat suficient de important pentru a fi inclus în introducerea-argument redactată de editorii acestui excelent dicţionar.

Numeroase studii de traductologie pe corpus de texte literare francez-român au furnizat în ultimii ani date care să susţină legătura dintre vocea traducătorului şi retraducere, dar şi vocea traducătorului în traducerea literaturii pentru copii.[3]

Într-un articol deosebit de interesant din numărul 13 al revistei *Atelier de traduction*, intitulat sugestiv „Le traducteur – un ambassadeur culturel (facteur de médiation entre cultures)", Jean Delisle arată importanţa studiilor de istorie a traducerii pentru evidenţierea locului traducătorilor, veritabili „artizani ai istoriei şi identităţii culturale" în modelarea limbilor şi culturilor. Istoricul traducerii are datoria de a evidenţia în ce măsură, pentru o cultură dată, istoria traducerii centrată pe figura traducătorului îmbogăţeşte cu date inedite istoria politică, literară, a ştiinţei şi tehnicii. Pentru volumul de faţă, şi în general pentru colectivul proiectului de realizare a unei istorii a traducerilor în limba română, ni se pare deosebit de utilă afirmaţia specialistului canadian relativă la tipul de corpus pe care ar trebui să se lucreze pentru evidenţierea rolului traducătorului: nu putem aprecia opera de modelare a civilizaţiei, culturii şi identităţii întreprinse de traducători prin analiza unor traduceri izolate, căci doar studiul traducerii în diacronie, de-a lungul unor epoci întregi, poate ajuta cercetătorul să reliefeze cu certitudine modul în care o colectivitate defineşte, asimilează sau respinge elementul străin introdus prin traducere. În acelaşi număr, Muguraş Constantinescu apreciază că centrarea cercetării traductologice pe traducător este un gest esenţial şi necesar, introducând, în această optică, o rubrică dedicată traducătorilor, *Portraits de traducteurs*: din 2008, portretele de traducători publicate în revista *Atelier de traduction* îmbogăţesc în mod decisiv istoria traducerilor din literatura franceză în literatura română.

[3] Menţionăm în acest sens cele trei articole care vizează analiza vizibilităţii traducătorilor de literatură franceză pentru copii recent apărute într-un volum colectiv bilingv al editurii Peter Lang, editori Virginie Douglas şi Florence Cabaret, 2014: Muguraş Constantinescu (studiu despre istoria *Poveştilor* lui Perrault), Daniela Hăisan (studiu axat pe traducătorii lui *Morcoveaţa*) şi Raluca-Nicoleta Balaţchi (studiu pe traducătorii şi retraducătorii capodoperei lui Malot, *Singur pe lume*). Analizele sunt semnificative şi pentru perioada de care ne ocupăm (Răşcanu, primul traducător al lui Perrault în România, publică în primul deceniu al secolului, iar între 2011 şi 2018 apar retraduceri pentru toate cele trei lucrări).

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

În ciuda pesimismului lui Venuti, care afirma că încrederea sa în forţa traducerii este de fapt utopică, în contextul unui secol de traducere în România, conştientizarea invizibilităţii traducătorului a început să îşi pună amprenta pe strategiile traducătorilor, care se afirmă din ce în ce mai mult, începând cu ultimele decenii ale secolului al XX-lea, la nivelul textului şi paratextului, dar şi al editurilor, pentru care traducătorii de prestigiu sunt elemente importante de prezentare şi susţinere a cărţilor pe piaţă. Această conştientizare este strâns legată de dezvoltarea traductologiei româneşti, care se datorează unor traducători-traductologi de talia Irinei Mavrodin, dar şi a unui Gelu Ionescu, Magda Jeanrenaud, Muguraş Constantinescu.

Retraducerea capodoperei lui Exupéry, *Le Petit Prince*, de Ioana Pârvulescu, în 2015, la Editura Arthur, care continuă o serie de retraduceri foarte lungă (există în jur de 11 versiuni ale acestui text în limba română) este un exemplu interesant de strategie editorială care asigură vizibilitatea traducătorului : textul tradus este însoţit de o lungă postfaţă a traducătoarei, iar coperta patru reia un fragment din acest discurs al traducătoarei: discursul traducătorului şi statutul acestuia în mediul cultural este deci sau poate deveni, în cazul în care vorbim de o personalitate, un element important de promovare a unei noi traduceri în rândul publicului. Fişa electronică de prezentare a cărţii nu se opreşte la menţiunea numelui traducătorului ci pune faţă în faţă un citat din original cu un citat din postfaţa traducătoarei.

Vorbim, desigur, în termeni de evoluţie şi nu de tendinţe, căci exemple contrare şi uneori contradictorii continuă să existe, chiar în cazul editurilor de prestigiu : în numeroase cazuri, fişele electronice de prezentare a cărţilor editurii Humanitas de pe site-ul acesteia nu menţionează numele traducătorului. In schimb, aceeaşi editură propune ca strategie de asigurare a vizibilităţii traducătorului menţionarea numelui acestuia chiar pe coperta cărţii (de exemplu numele traducătorului Petru Creţia care a asigurat traducerea *Povestirilor Orientale* ale lui Marguerite Yourcenar, apărută în colecţia Humanitas Fiction în 2016, stă la loc de cinste pe coperta principală, sub numele autorului).

Astfel de exemple sunt mai degrabă singulare, dar ele arată fără doar şi poate că vizibilitatea traducătorului este înţeleasă ca o problemă în sine inclusiv la nivel editorial. În mod totuşi interesant, şi cu aproximativ 100 de ani înainte astfel de practici nu erau imposibil de întâlnit: într-o cercetare pe care am întreprins-o (Balaţchi, 2012) despre retraducerile româneşti ale romanului *Madame Bovary* semnalam prezenţa numelui traducătorului Ludovic Dăuş pe coperta principală a romanului apărut la Editura Minerva (ediţia din 1915).

În peisajul editorial românesc al finalului de secol XX şi început de secol XXI, caracterizat de o piaţă care depinde practic de traduceri – statisticile oficiale furnizate în mod regulat de Unesco prin Index Translationum arătând foarte clar acest lucru – traducătorii de literatură franceză încep să se impună ca actori importanţi ai procesului de promovare a cărţii, unii afirmându-se printr-o

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

veritabilă voce de traducător, în diverse tipuri de media şi cu diverse ocazii, (traducătorii sunt prezenţi la saloanele de carte, participă la diverse emisiuni de radio şi televiziune, devin vizibili prin la evenimente dedicate traducerii şi traducătorului, ca FILIT, Festivalul de Literatură şi Traducere de la Iaşi, ajuns în 2019 la a şaptea ediţie.)[4]

Literatura franceză în traducere reprezintă o parte esenţială a producţiei editoriale româneşti, chiar dacă interesul publicului şi dinamica raporturilor dintre limbi-culturi au suferit modificări majore pe parcursul secolului care ne interesează. După cum se poate vedea şi din datele *Dicţionarului cronologic al romanului* tradus, primele traduceri literare au ca limbă sursă franceza, numeroşi specialişti insistând pe contribuţia esenţială a acestora la cristalizarea limbii române. Este şi unul dintre argumentele cu care putem considera studiul asupra vizibilităţii traducătorului de literatură franceză în România ca având un potenţial de generalitate. În plus, după cum s-a arătat în lucrări de referinţă pentru istoria traducerii, se consideră că literatura franceză a beneficiat în cultura română de traducători foarte buni (trimitem în special la studiile lui Gelu Ionescu pe diversele perioade care au marcat istoria secolului al XX-lea).

Apreciem că unul dintre motivele acestui nivel remarcabil al traducerii vine chiar din calitatea dublă pe care o au numeroşi traducători de literatură franceză: dacă în a doua jumătate a secolului al XX-lea se conturează foarte clar existenţa unei categorii de traducători-scriitori, finalul secolului impune şi exemple de traducători-traductologi.

Traducătorii-scriitori şi cazul particular al traducătorilor scriitori implicaţi profund în activitatea editorială sunt una dintre categoriile care merită cu siguranţă abordări aprofundate, atât pentru a se pune în evidenţă relaţia specială dintre scriere şi traducere, scopul traducerii, traducere şi creativitate, cât şi cea dintre cartea tradusă şi promovarea ei.

Traducătorii-traductologi, cu exemplul cel mai evident al operei Irinei Mavrodin, impun traducerea ca o veritabilă practico-teorie, traducătorul fiind o componentă cheie a procesului traductiv. De numele Irinei Mavrodin se leagă existenţa, în cultura română, a unei serii impresionante de autori francezi traduşi şi în primul rând a monumentalei integrale a ciclului proustian, care aduce cu sine nu doar un text-capodoperă în traducere ci şi un ansamblu paratextual impresionant, prin care cititorul are acces la vocea traducătorului, care explică actul traducerii, îl justifică, îl evaluează, se confesează. O bună parte din aceste texte de însoţire vor deveni ulterior o componentă esenţială a volumelor teoretice despre traducere ale specialistei, demonstrând ciclicitatea esenţială dintre practică şi teorie, dintre aplicaţie şi reflecţie.

[4] Am analizat într-un recent *portret de traducător* apărut în numărul 28 al revistei *Atelier de traduction* dinamismul traducătorului lui Simenon în România, Nicolae Constantinescu.

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

Vizibilitatea traducătorului este o problematică permanentă a textelor specialistei, pentru care traducătorul este cel care înţelege originalul în ce are el mai intim. *Despre traducere, literal şi în toate sensurile*, sub masca unei colecţii de eseuri, este o lucrare revelatorie pentru ce ar trebui să reprezinte un traducător vizibil, Irina Mavrodin îmbogăţind traductologia cu o inedită perspectivă din interior, ca practician avizat, în permanenţă preocupat de analiza în oglindă a propriei traduceri, urmărită atât ca proces cât şi ca rezultat. Dincolo de conceptul cel mai des citat din teoria mavordiniană, *practico-teorie*, numeroase analize ale specialistei aduc în lumină laturi deosebit de interesante pentru problematica vizibilităţii traducătorului, cum ar fi relaţia scriere-traducere pe care am insistat anterior, Irina Mavrodin demonstrând convingător faptul că rolul traducerii în viaţa unui scriitor poate fi imens. Văzând în traducătorul literar un veritabil artist, care îşi cizelează munca printr-o răbdare specifică artistului, Irina Mavrodin pune în evidenţă paradoxul procesului traductiv, care, deşi programat să acţioneze la infinit, trebuie totuşi să se înscrie într-o finitudine, libertatea creatoare trebuind în permanenţă să se raporteze la răbdarea artistului. Statutul traducătorului, faţă de cel al autorului, dar şi faţă de traducătorul din alte spaţii/ epoci sunt alte faţete ale aceleiaşi problematici tratate din perspectiva celei care a avut şansa, ca traducător, să privească dinăuntru relaţia traducător/ autor/ editor, în virtutea numeroaselor şi diverselor tipuri de colaborări de-a lungul impresionantei sale cariere.

În loc de concluzii

Limitele inerente unei astfel de lucrări ne-au permis să trasăm doar direcţiile de cercetare necesare realizării unui tablou cuprinzător al problematicii avute în vedere, şi anume vizibilitatea traducătorului literar. Aceste direcţii merită cu siguranţă aprofundate căci ele pun în evidenţă rolul major al traducătorilor literari în România în consolidarea dialogului cultural dintre cele două limbi-culturi avute în vedere, franceza şi româna. Deşi vizibilitatea traducătorului pare să urmeze o dinamică relativ contrastantă pe parcursul secolului al XX-lea, din cauza contextelor social-istorice extrem de diferite din punctul de vedere al locului pe care traducerea îl ocupă cantitativ şi calitativ pe piaţa editorială şi în viaţa culturală în general, putem fără îndoială să vorbim despre o evoluţie a acestei vizibilităţi, mai lentă în a doua jumătate a secolului al XX-lea şi aproape spectaculoasă în primele aproximativ două decenii ale secolului al XXI-lea. Consecinţa firească a acestei evoluţii este faptul că traducătorul literar îşi are un loc şi un rol bine trasat în cultura română şi nu mai este un marginal, un intermediar, necesar, dar care acţionează din umbră şi îşi asumă această poziţie.

Din ce în ce mai vizibili şi prezenţi în spaţiul intra şi extra-textual, prin eforturi conjugate sau strict individuale, traducătorii literari, în special prin două categorii majore – traducătorii-scriitori şi traducătorii-teoreticieni – se impun în

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)

peisajul editorial şi cultural românesc drept personalităţi de primă mărime, care, departe de a rămâne în umbra scriitorului tradus, recreează cu talent capodopere şi îmbogăţesc în permanenţă patrimoniul cultural românesc cu texte menite să ilustreze extraordinarul potenţial al literaturii universale în traducere.

Bibliografie:

Atelier de traduction, no. 13 (2010) : *Le traducteur – un ambassadeur culturel (facteur de médiation entre cultures)*, Editura Universităţii din Suceava.

Balaţchi, Raluca-Nicoleta (2012) : « Madame Bovary en roumain ou un siècle de traduction », in *Atelier de traduction,* no. 17, pp. 53-69.

Ballard, Michel (1992) : *De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Presses Universitaires de Lille.

Berman, Antoine (1995): *Pour une critique des traductions: John Donne*, Gallimard, Paris.

Burlacu, Doru, Sasu, Aurel *et alii* (2005): *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România. De la origini până la 1989*, Editura Academiei Române, Bucureşti.

Constantinescu, Muguraş (2009) : « La traduction littéraire en Roumanie au XXIe siècle : quelques réflexions », in *Meta*, 54 : 4, pp. 871-883.

Constantinescu, Muguraş (2009) : *La traduction sous la loupe. Lectures critiques de textes traduits*, Peter Lang, Bruxelles.

Delisle, Jean (2010) : « Les traducteurs, artisans de l`histoire et des identités culturelles », in *Atelier de traduction*, no. 13, p. 23-37.

Delisle, Jean (1999) : *Portraits de traducteurs*, Les Presses de l'Université d'Ottawa.

Delisle, Jean ; Woodsworth, Judith (1995): *Les traducteurs dans l'histoire*, Les Presses de L'Université d'Ottawa.

Hermans, Theo (1996): "The Translator's Voice in Translated Narrative" in *Target* vol. 8, nr. 1, pp. 23-48.

Ionescu, Gelu (1981): *Orizontul traducerii*, Editura Univers, Bucureşti.

Lungu-Badea, Georgiana (2006): *Repertoriul traducătorilor de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea),* Editura Universităţii de Vest din Timişoara.

Mavrodin, Irina (2006): *Despre traducere : literal şi în toate sensurile*, Scrisul Românesc, Craiova.

Milea, Ioan (coord), (2017): *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România 1990–2000*, Editura Academiei Române, Bucureşti.

O'Sullivan, Emer (2009): *Comparative Children's Literature*, Routledge, London.

Pym, Anthony (2009): *Humanizing Translation History*, in *Hermes,* nr 42, pp.23-48

Schiavi, Giuliana (1996): "There is Always a Teller in a Tale", in *Target* vol. 8, nr. 1, pp. 1-21.

Venuti, Lawrence (1995/2002): *The Translator's Invisibility*, Routledge, London and New York.

BDD-A30056 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:53 UTC)